

לבנינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקעט
ד' בתשרי תשפ"ז
פרשת "האזינו"

”את פניך ה' אבקש”

מהארת הימים הגדולים להסללת החיים

דרך חיים זו היא בחירה יום-יומית לבחון כל העת מה הקב"ה מעוניין שנעשה כעת. בוודאי בעומדנו בצומת חיים מרכזית, שבה עלינו לבחור את מסלול חיינו. בדרך כלל, לב האדם חש מהו רצון ה', כפי שאנו מברכים "הַנוֹתֵן לַשִּׁכּוּי בִּינָה" - כלומר בלב האדם³ נטועה יכולת לחוש את האמת הפנימית המקננת בנו⁴, אלא שאנו נאלצים להתמודד עם מאבקים חיצוניים כנגד חלקים אחרים הקיימים בנפשנו.

כך מבואר ב'אורות התשובה'⁵:
"על ידי הרהורי תשובה שומע האדם קול ד' הקורא אליו מתוך התורה, ומתוך כל רגשי הלב, מתוך העולם ומלואו וכל אשר בו, וחשק

"דָּבָר אֲמַר לְבִי בִקְשֵׁי פָנֶיךָ"

זכינו לחוג בישיבה יומיים של ראש השנה, מתוך רוממות וקרבת ה' גדולה. בשיחה לפני הסליחות הראשונות שביקשנו במוצאי שבת דיברנו על כך שעיקר התשובה הוא בבחינת "את פניך ה' אבקש"¹. היינו: התשובה העיקרית היא לחיות חיי אמונה בקב"ה, חיים שבהם חשים ומרגישים את מציאותו של הקב"ה בחיינו, את היותו יודע-כל ומשגיח על כל פרט ופרט. הדבר מוביל ממילא לכך ש'נשתף' את הקב"ה בהחלטותינו. הוי אומר: מתוך שאנו יודעים שהכל תלוי ברצונו, אנו בוחרים לפעול בהתאם לרצונו².

**האדם נדרש
להגדיר לעצמו
מהם ההישגים
שאליהם הוא שואף,
ולכוון לפיהם
את אורחות חייו**

³ עיין רא"ש, ברכות, פרק ט, סימן כג: "הלב נקרא 'שכוי' בלשון המקרא, דכתיב (איוב לח, לו): 'מִי נִתֵּן לַשִּׁכּוּי בִּינָה' והלב הוא המבין".

⁴ עיין אורות התורה, פרק יא, אות ב: "האדם הישר צריך להאמין בחייו, כלומר שיאמין בחיי עצמו והרגשותיו ההולכות בדרך ישרה מיסוד נפשו, שהם טובים וישרים ושהם מוליכים בדרך ישרה. התורה צריכה שתהיה נר לרגלו, שעל ידה יראה את המקום ששם הטעות עלולה, שלפעמים תתע הנפש בתהו לא דרך. אבל המעמד התמידי צריך להיות הבטחון הנפשי. האיש הישראלי מחויב להאמין, שנשמה אלהית שרויה בקרבו, שעצמותו כולה היא אות אחת מן התורה".

⁵ אורות התשובה, פרק ז, אות ג

¹ תהלים, פרק כז, פסוק ח. "רק זאת אבקש והיא עיקר בקשתי שפני יבקשו את פניך, שפני לא יבקשו שום דבר רק השגת פניך, שהוא הדבקות וההשגה של פני ה', והיא כל מגמת" (מלבי"ם, שם).

² עיין חובות הלבבות, שער הבטחון, פרק ה: "כי הבוטח באלוקים הוא מתעסק בסבות העולם להכין מהם צידה לאחריתו וספוק לבית מועדו, ומה שיתברר לו בו הצלת תורתו ועולמו מתעסק בו, ומה שיהיה בו שום הפסד בתורתו או מביא להמרות הבורא איננו מתעסק בו, שלא יביא לעצמו מדוה תחת הארוכה".

צו הנשמה יוביל את חיינו, וכך נחיה חיים עליונים הקרובים לקב"ה.

"אֶרֶץ חַיִּים לְמַעַלָּה לְמַשְׁכִּיל"

אנחנו נקראים לשאוף להוביל את חיינו מתוך נקודת הנשמה, ולא להיות מובלים בידי נסיבות החיים, שכן אם נניח לדינמיקה של העולם הרועש להנחות אותנו נגיע בבטחה לקומת התהום. כך העולם בנוי, כפי שהתריע כבר הגר"א על כך שאדם שאינו עמל להעפיל אל-על ייפול מטה-מטה⁸.

האדם משול במובן זה לציפור, שאם תחדל לנופף בכנפיה משקלה ימשוך אותה כלפי הארץ. גם אם היא תִּדָּאָה על כנפי התרמיקה, היינו על גבי זרם אוויר חם שירים אותה, היא תקבל מכך רק תועלת זמנית. גם לאדם יש רגעים שבהם הוא חש התעלות ומתוודע למאווייה הפנימיים של נשמתו, כפי שרבים מאיתנו חווים בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים בישיבה, אך מיד לאחר מכן עליו לשוב ולנופף בכנפי הרוח העומדות לרשותו, לפעול ולעשות, ואם לאו – הוא יצנח מטה.

"דְּרָשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ"

בספרו 'שערי תשובה', ספר מרכזי בעבודת התשובה בעולם הישיבות, מונה רבנו יונה את הדרכים שבהן יבוא האדם להתעורר ולחפוף לשנות את דרכיו. הדרך החמישית מבין הדרכים שהוא מפרט היא באמצעות עשרת ימי התשובה⁹: **"בעשרת ימי תשובה, הירא את דבר השם, לבו יחיל בקרבו, בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלקים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע, כי האדם נדון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים"**.

לאור זאת, הוא כותב: **"לכן, מה נואלו היוצאים לפעלם ועבודתם עדי ערב, בימים הנוראים ימי הדין והמשפט, ואינם יודעים מה יהיה משפטם! הלא להגותם¹⁰ יהגה לבם ביום שידובר בהם"**. זו טיפשות לנהל את עסקיו

הטוב הולך ומתגבר בקרבו". התשובה פותחת את ליבו של האדם נוכח פני ה', משום שעיקרה של התשובה הוא עצם העמידה לפני האלוקים. כאשר אדם מבסס בקרבו את התחושות שאנו מכנים 'תשובה', הוא חווה את המציאות באופן שונה, וכך מתפתח הקשר שלו לריבונו של עולם ולתורה. ליבו נפתח לחוש את האור המצוי בכל פרט מהתורה, וחווית הלימוד שלו משתנה לגמרי⁶.

מתוך ההבנה, העבודה והתשובה הללו אנו ניגשים לפרטי התשובה המפורטים בדברי הראשונים.

"מִי יַעֲלֶה בְּהָר ה'"

מי שזכה להרגיש בתפילות ראש השנה שהוא עומד לפני הבורא ומדבר עימו, מי שזכה לחוש בתפילות יום הדין התעלות רוחנית, ובפרט מי שהתפלל בישיבה – הובל על ידי תחושות אלו לקרבת ה', לרצון להיות טוב יותר, לשאיפה ללמוד טוב יותר ולקיים את המצוות בצורה נעלית יותר. הוא התמלא בשאיפות לחיות את חייו הרוחניים ברמה גבוהה יותר.

ראיתי בעבר בשם הרב עדין שטיינזלץ זצ"ל רעיון יפה שאמר לתלמידיו ונכתב לאחר פטירתו. **"כל אדם הוא מעין בניין רב-קומות"**, אמר הרב שטיינזלץ, **"בבניין הזה יש קומת מרתף חשוכה ויש קומות גבוהות הקרובות לשמיים"**. רצונו לומר שבכל אדם מצויים צדדים נמוכים וצדדים גבוהים, וכפי שבעל 'התניא' מכנה זאת: **נפש בהמית ונפש אלוקית**⁷. האדם יכול להחליט באיזה קומה הוא גר – אם הוא גר בקומת הנשמה הקרובה יותר לקב"ה, או בדיוטא התחתונה. **"רובא דעלמא"**, טען הרב שטיינזלץ, **"מתעקשים לגור בקומת המרתף מאה ועשרים שנה"**.

עלינו לתת את הדעת, בעומדנו פחות משבוע לפני היום הקדוש, לכך שהתשובה העליונה המוטלת על כל אחד ואחד מאיתנו היא לעבור את התהליך הזה, ולהכריע שהוא מעוניין לגור בקומה הגבוהה של ה'אני' שלו, ולא בקומת המרתף. עלינו לקבל החלטה פנימית שאנו מעוניינים לשים את משכננו בקומת הנשמה, הקומה העליונה של אישיותנו, הקומה שבה

⁸ ביאור הגר"א למשלי, פרק טו, פסוק כד: "אדם נקרא הולך, שצריך לילך תמיד מדרגא לדרגא. ואם לא יעלה למעלה, ירד מטה-מטה, חס וחלילה, **כי בלתי אפשר שיעמוד בדרגא חדא**"; אבן שלמה, פרק ד, אות ט: "אם אין האדם משתדל לעלות תמיד מעלה מעלה, על כורחו ירד מטה-מטה".

⁹ שערי תשובה, שער ב, אות יד
¹⁰ יש גורסים 'לענות' ויש גורסים 'לאחות'

⁶ עיין אורות התשובה, פרק יד, אותיות כו-כז
⁷ תניא, ליקוטי אמרים, פרקים א-ב

עם זאת, הרב זצ"ל כותב במספר מקומות שנחוצה גם מידה של 'רצועה בישא' של היראה התתאה - יראת העונש¹⁵.

אי לכך, ראוי שלצד השמחה האופפת אותנו בשל המלכת ה' בראש השנה וטהרת העוונות ביום הכיפורים, ניתן מקום גם ליראה הפשוטה ונקדיש זמן למחשבה על חיינו ועל בחירותינו.

פעמים רבות אני חש שלאחר הפסגות שאלהן העפלנו בימים הגדולים של ראש השנה מתרחשת נפילה במידת־מה, שהלוא לא לאורך זמן ניתן להינשא על גבי התרמיקה של הימים הנוראים. על כן, חשוב שבימים הבודדים שנותרו לפנינו עד ליום הקדוש נקדיש זמן ללמוד ענייני יום הכיפורים, ללמוד ענייני תשובה, ללמוד מוסר, והחשוב מכל - לשבת עם עצמנו לבד ולערוך את חשבון חיינו, שזהו הדבר הקשה ביותר.

"שִׁמּוֹ לְבַכְּכֶם עַל דְּרִיכְכֶם"

בהקשר זה, ברצוני להקריא לפניכם את דברי הרמח"ל, כפי שהביאם לפנינו בצעירותי מו"ר הגדול הרב יעקב כ"ץ שליט"א, מתוך חיבור פחות מוכר שלו בשם 'דרך עץ חיים', המהווה את הקדמתו לספרו החשוב 'קל"ח פתחי חכמה'¹⁶: "הלוא האדם רוב שנות ימיו עומד לחשוב חשבונות עסקיו, עסקי חיי שעה" - ברוב ימינו אנו עסוקים בחשבונות של הישרדות ועוסקים בדברים רבים וחשובים הנגזרים מחיי ההווה שלנו - ולמה לא ישים אל לבבו אפילו שעה אחת גם לזאת לחשוב מחשבת ממש: מה הוא? ולמה בא לעולם? או מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקב"ה?" - הרב כ"ץ היה מדגיש את עצם שימת הלב לכך שהקב"ה מבקש משהו מכל אחד ואחד מאיתנו - "ומה יהיה סוף כל ענייניו? זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא נגד היצר, והיא קלה, ופעולתה גדולה ופריה רב - שיעמוד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר כל המחשבות לחשוב רק על הענין הזה שאמרת... ויעלה בשכלו, מה טוב

כרגיל בימי התשובה. גם אם הוא מחויב להגיע מדי יום למקום עבודתו, מכל מקום אין לאדם להמשיך את החיים כסדרם בימים אלו. הלוא אם האדם היה עומד למשפט שבו ייתכן שיישלל ממנו רישיון הנהיגה, הוא היה פונה באופן בהול לעורך דין כדי לטכס עצה כיצד למנוע את הדבר. בימים אלו אנו עומדים לפני משפט שבו עלול להישלל רישיון החיים (!) שלנו, וכיצד נעמוד כה שאננים? אף על פי כן, גם בימים אלו רובא דעלמא בוחרים שלא לצאת מקומת המרתף שבה הם שרויים. לא לחינם כותב עליהם רבנו יונה "מה נואלו", מפני שזו איוולת של ממש.

בשל כך מייעץ לנו רבנו יונה לשנות את הרגלינו בימים אלו: "וראוי לכל ירא אלקים למעט בעסקיו ולהיות רעיוניו נחתים, ולקבוע ביום ובלילה עתים להתבודד בחדריו ולחפש דרכיו ולחקור, לקדם אשמורות, ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה, ולשפוך שיח ולשאת תפלה ורנה, ולהפיל תחנה. והעת - עת רצון, והתפלה נשמעת בה... ואמרו רבותינו ז"ל¹¹: 'דְּרִשׁוּ ה' בְּהֶמְצָאוֹ'¹² - אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים".

אנו בני ישיבה, ואיש מאיתנו אינו יוצא לעבודתו, אולם אני סבור שהעיקרון העולה מדברי רבנו יונה תקף גם עבורנו. גם על מי שעוסק בתורה התורה מוטל לעצור ולחשב את דרכיו¹³.

"וְיָ יְקוֹם בְּמָקוֹם קִדְשׁוֹ"

הרב זצ"ל לימדנו שדורנו, דור הגאולה, הוא דור גדול, הצמא לשמוע דברי אמונה גדולים. הרעיון המרכזי שאותו מברר הרב זצ"ל במאמר 'הדור' הוא שעל דור גדול זה לא ניתן לאיים בעונשי הגיהנום או בעונשים אחרים, אלא יש להסביר לו ענייני אמונה גדולים ועמוקים ולהדריך לתשובה מאהבה שלה הוא ראוי¹⁴.

¹¹ יבמות, דף מט, עמוד ב

¹² ישעיהו, פרק נה, פסוק ו

¹³

¹⁴ אדר היקר, עקבי הצאן, עמוד קיא: "ודור בעל רוח גדול חפץ ומוכרח לחפץ, בכל מקום שהוא פונה, לשמע דברים גדולים... המטרות היותר פנימיות, שהשרשרת של כל החיים המוסריים, הדתיים והלאומיים, וכל התלוי בהם, אחוזה בהן, תהיינה מבוררות לפניו... והדברים הנמוכים והפשוטים לבדם, אף על פי שהם מלאי אמת וצדק, לא יספיקו לו".

¹⁵ עיין במקורות שלוקטו באורות התשובה עם ביאור הרב שלמה אבינר שליט"א, נספח ב

¹⁶ נדפס בתוך מסילת ישרים, מהדורת אורות חיים, עמודים קפז-קפח

רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל מסביר זאת בשיחותיו על המועדים²⁰: "אנו מבקשים 'פְּתַבְנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים'... ספר זה הוא ספרו של ריבוננו של עולם. אבא ז"ל²¹ מזכיר את דברי חז"ל ב'זוהר' הקדוש "ספר זה הוא העולם הבא". אם כן, מבאר הרב זצ"ל, שכאשר משה מצהיר "וְאֵם אֵין מְחַנֵּי נָא מִסְפָּרָא אֲשֶׁר פְּתַבְתָּ"²² כוונתו היא שברוב אהבתו לעם ישראל הוא מוכן לוותר למענם אף על העולם הבא שלו. "אין לי עוד עסקים איתך", היה מנסח זאת הרב צבי יהודה. "הספר של הקב"ה הוא עולם הבא עצמו. ספר הפיקוח האלוקי על העולם הזה הוא העולם הבא". אם כן, הרב צבי יהודה מבאר כי משמעות הדין על חיי העולם הבא היא בחינה עד כמה האדם חי את חיי העולם הזה שלו מתוך מבט של העולם הבא, שהרי "גם לחול של העולם הזה יש ערך אלוקי, אם הוא מקושר בצורה נכונה לעולם הבא". העולם הזה הוא עלמא דשקרא, עולם השקר, ולעומתו העולם הבא הוא עלמא דקשוט - עולם האמת. העולם הבא הוא "ספר הפיקוח האלוקי" ואבן הבוחן שלפיהם נבחן העולם הזה לפי סרגלה של האמת האלוקית. ספרו של העולם הבא עוסק אפוא במדידת ערכי חיינו לאור ממד הנצח.

בדבריו ב'דרך עץ חיים' משרטט לנו הרמח"ל את דרך העלייה - לאחר שהאדם מברר לעצמו את מיקומו הרוחני המדויק, עליו להגדיר מהו היעד שאליו הוא חותר ומהי הדרך שבה יש לפסוע כדי להגיע אליו, מעין ויז רוחני. האדם נדרש להגדיר לעצמו מהם ההישגים שאליהם הוא שואף, ולכוון לפיהם את אורחות חיינו. זו הבחירה הנתונה בידנו, וכל השאר - מי בקיצו ומי לא בקיצו, מי במים ומי באש - הם בידי של מקום²³. לוואי שנזכה כולנו וכל בית ישראל לחיות את חיינו באור פני מלך. "וְאֵתֶם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם"²⁴.

לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא וטוב לו". הרמח"ל קורא לנו להקדיש זמן מדי יום שבו נבחן את דרכינו. הלוא לעיתים אנו מקבלים החלטות שהן בעלות משמעות לשנים קדימה, ורק שנים לאחר מכן נוכל לשנות אותן. הרמח"ל המליץ לעשות זאת מידי יום, אך הלוואי שנעשה זאת פעם בשבוע או בחודש, ולכל הפחות בעשרת ימי תשובה. הלוא אנחנו בורחים מעצמנו. אנחנו מוכנים להירתם לטפל בכל עם ישראל, אך לא להתבודד עם נפשנו ולחשוב על דרכינו.

"הן לזאת חרד היה וצווח ככרוכיא הקדוש רבי שמעון בן יוחאי בתיקוניו תיקון עשירי, וזה לשונו¹⁷: 'ווי לון לבני נשא, דקודשא בריה הוא אסיר עמהון בגלותא... ויפן כה וכה וירא כי אין איש' "¹⁸, אלא איש לדרך פנו, בעסקין דלהון, באורחין דלהון". אנחנו עסוקים בנקודות הקטנות שבקומת המרתף או קומה אחת מעליה, ואיננו מביטים אל מה שממעל לנו.

נראה לי שזוהי העבודה המיוחדת לימים הללו - להתכונן ליום הכיפורים, שלפי רבנו יונה יש מצווה לשוב בו בתשובה ולהתרגל לחיות 'לפני ה'', לחיות עם הקב"ה. הדרך שתוביל אותנו לשם היא אחת - מחשבה ושימת לב לאורחות חיינו.

"וְעַל סֵפֶר בְּכֶם יִכְתְּבוּ"

על כך אנו מתפללים בימים הנוראים: "זְכַרְנוּ לְחַיִּים... וְפְתַבְנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים, לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים" - אנו זכנו ה' לחיות חיים בעלי תוכן ומשמעות, חיים המסורים למען קידוש שמך, חיים המתאימים לקומת הנשמה הגבוהה. התוספות¹⁹ מסבירים שבשלושת הספרים הנפתחים בראש השנה נכתבים ונחתמים לחיי העולם הבא, ואם כן מובנו של 'ספר החיים' הוא חיי רוחניות עשירים.

²⁰ שיחות הרב צבי יהודה, מועדים, חלק א, ראש השנה, שיחה ב, פסקה

²⁴

²¹ אגרות הראי"ה, חלק ב, אגרת תקנה

²² שמות, פרק לב, פסוק לב

²³ עיין ברכות, דף לג, עמוד ב: "ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמיים - חוץ

מיראת שמיים".

²⁴ דברים, פרק ד, פסוק ד

¹⁷ לפנינו הוא בתיקוני זוהר, תיקון ו, דף כב, עמוד א. תרגום: אוי להם לבני אדם, שהקדוש ברוך הוא אסור עמהם בגלות... 'ויפן כה וכה וירא כי אין איש', אלא איש לדרך פנו, לעסקים שלהם, לדרכים שלהם.

¹⁸ שמות, פרק ב, פסוק יב

¹⁹ ראש השנה, דף טז, עמוד ב ד"ה ונחתמין, וזו לשונם: "וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים - כלומר לחיי העולם הבא".